

1968, 6, 48.

уровський

обмен, М.,

инт. ткани,

Дипато-

tman R.—

73, 163.

324.

инт. ткань

до редакції
1970 р.

Н. Е. П И Ц Ы К, «АЛЕКСАНДР АЛЕКСАНДРОВИЧ БОГОМОЛЕЦ».
М., «Наука», 1970.

Рецензована книга присвячена описові життя одного з видатних представників вітчизняної медицини — Олександра Олександровича Богомольця.

Наукова, державна і громадська діяльність О. О. Богомольця настільки багатогранна, яскрава і змістовна, що поява великої кількості праць про нього, а їх у списку до книги 144, — явище цілком закономірне.

Широта наукових проблем, якими цікавився вчений, енциклопедичність його знань, місце і роль створеної ним наукової школи, велика кількість людей, зв'язаних з ним як спільністю спеціально-наукових інтересів, так і стремління сприяти справі соціалістичного оновлення країни, підвищення добробуту радянського народу — ось причини тієї великої уваги, що проявилась і проявляється нині до особи академіка О. О. Богомольця, вченого, суспільного діяча, який багато зробив для розквіту соціалістичної Батьківщини, для розвитку медичної науки.

Автор глибоко і серйозно вивчала численну літературу з життя і діяльності О. О. Богомольця, документи, що зберігаються в державних, відомчих та приватних архівах, спогади учнів і сучасників вченого.

Книга не тільки добре документована. Авторіві вдалося відтворити образ видатного вченого-патріота, засновника великої наукової школи, виходці з якої достойно представляють її в різних наукових закладах країни. Змальовуючи образ О. О. Богомольця, автор знайомить читача з видатними вченими — В. В. Подвисоцьким, Л. А. Тарасевичем, І. І. Ушинським та іншими, які серйозно вплинули на формування особистості О. О. Богомольця.

Науково-біографічний нарис Н. О. Піцик, безсумнівно, заслуговує позитивної оцінки й тому, що в ньому йдеться про високі моральні риси О. О. Богомольця як громадянина, вченого, державного діяча — скромність, високу принципіальність. Отже, книга має велике виховне значення.

Автор добре і переконливо розкриває суспільно-політичні погляди і позиції вченого, що вітав Жовтневу революцію, до якої він був підготовлений усім своїм життям, — сина політичного в'язня і земського лікаря, представника прогресивних переконань, учня Л. Н. Тарасевича, В. В. Подвисоцького та інших видатних вчених, які боролися за передову науку, проти реакції та ідеалізму.

Характерно, як показує Н. О. Піцик, що в серпні 1917 р., у період шаленого цькування більшовиків, на відміну від більшості саратовської інтелігенції, яка симпатизувала кадетам, вся сім'я О. О. Богомольця демонстративно проголосувала за більшовиків — кандидатів в Установчі збори.

Формально О. О. Богомолец не був комуністом, але все його життя показано як приклад служіння ідеалам комуністичної партії. «Я невідступно думаю, — писав учений, — про ту велику силу, яку становить партія». Великий патріот, О. О. Богомолец був одним з небагатьох видатних вчених, які на жоден день не припинили своїх наукових досліджень у перші тяжкі роки радянської влади. Про себе О. О. Богомолец говорив: «Служу революції». І це дійсно було так. Учений віддав справі служіння соціалістичній революції всі свої сили, талант дослідника, організатора, суспільного діяча.

О. О. Богомолец відрізнявся багатогранністю наукових інтересів, строгою логікою мислення, тонкою спостережливістю, самостійністю і оригінальністю у підході до розв'язання багатьох наукових проблем. Таким показаний вчений у книзі Н. О. Піцик.

Автор неодноразово підкреслює самокритичність О. О. Богомольця, його терпимість до критики.

«Замість післямови» автор закінчує так: «У кожного, хто знав О. О. Богомольця — «свій» Богомолец. У мене так само. І ця книга про пізаного мною» (стор. 288).

Великий інтерес становить розділ, присвячений формуванню філософських поглядів О. О. Богомольця (стор. 259—288). Автор переконливо показує, як учений вміло користувався методом матеріалістичної діалектики при розв'язанні спеціальних питань медичної науки і практики (єдність організму і середовища, норми і патології, функції

і морфології тощо). О. О. Богомолець «один з перших серед вчених-патологіологів зрозумів, що розвиток філософії і природознавства взаємозв'язаний» (стор. 120). Він невпинно обстоював озброєння лікарів і студентів науковою методологією.

Підкреслюючи складність шляхів О. О. Богомольца до діалектичного матеріалізму, автор відзначає, що переломним моментом у переході вченого від природничо-історичного матеріалізму до діалектичного була Велика Жовтнева соціалістична революція. Н. О. Піщик, на жаль, обмежується констатацією факту такого переходу, не розкриваючи самого процесу формування діалектико-матеріалістичного світогляду вченого.

На наш погляд, не можна погодитися з положенням про «неоформленість» філософських поглядів О. О. Богомольца до кінця 20-х років. Автор наводить слова В. М. Нічик з її книги «Філософські основи наукових праць О. О. Богомольца» про те, що світогляд вченого «у ранній період його наукової діяльності не був ще філософськи оформленим». Ми гадаємо, що такому висновку суперечать численні висловлювання Н. О. Піщик про О. О. Богомольца. Так, вона пише, що «протягом всієї діяльності Богомолець виходив з твердого переконання: світ за своєю природою матеріальний і розвивається за законами, властивими самій матерії. Матерія по відношенню до свідомості первинна» (стор. 275). Автор підкреслює, що «вчений дотримувався твердих позицій детермінізму в розумінні хвороби і передчасної старості» (стор. 270). З точки зору О. О. Богомольца, «всі явища в світі, в тому числі і в живій природі, причинно зумовлені» (стор. 271), причому до таких переконань вчений дійшов не наприкінці 20-их років, а «починаючи з своєї вступної лекції до курсу загальної патології в Саратовському університеті у 1911 р., він багаторазово підкреслював необхідність об'єктивного вивчення причин виникнення захворювань» (стор. 271).

О. О. Богомолець виходив, як показує автор рецензованої книги, з визнання об'єктивного характеру фізіологічних і патологічних закономірностей. «У патологічних змінах функцій і будови органів і систем він завжди вбачає матеріальний субстрат захворювань» (стор. 260). «Щодо об'єктивної реальності і пізнанності всіх процесів природи, то для нього це річ, що сама собою розуміється навіть у самий ранній період його наукової діяльності». Отже, після цього твердити про «неоформленість» або «непевність» філософських поглядів О. О. Богомольца до кінця 20-х років принаймні непослідовно. Теза про «неоформленість» філософських позицій вченого не аргументована і бездоказова. Як довід на користь цієї тези автор посиляється на те, що вчений сам ніде не говорить, що він матеріаліст (стор. 119). Але це не аргумент, оскільки про світогляд вченого, про його філософські переконання судять не за його словами і заявами, а по суті філософських позицій, з яких дослідник розв'язує наукові проблеми. Істина в цьому питанні, видимо, полягає в тому, що в ранній період своєї діяльності О. О. Богомолець був прихильником природничо-історичного матеріалізму, а з кінця 20-их років переходить на позиції свідомого застосування методології діалектичного матеріалізму в своїй науковій діяльності. До речі, про це пише сама Н. О. Піщик (стор. 262).

У книзі трапляються термінологічні похибки і нечіткі формулювання. Так, на стор. 119 говориться, що О. О. Богомолець «був супротивником агностицизму та ідеалізму в цілому як буржуазної ідеології». Таке твердження грішить позаісторичністю, оскільки добре відомо, що в період висхідного капіталізму буржуазія та її ідеологи користувались матеріалістичною філософією і боролись проти агностицизму та ідеалізму, які є проявом буржуазної ідеології лише на імперіалістичній стадії розвитку капіталізму, коли буржуазія стає реакційним класом. А в цілому агностицизм та ідеалізм є філософією відживаючих реакційних пануючих класів.

Книга ілюстрована фотографіями, добре відтвореними поліграфічним способом.

Крім згаданого нами раніше показника праць про О. О. Богомольца велику цінність становить наведений у книзі список праць самого вченого.

В цілому книга про О. О. Богомольца заслуговує на позитивну оцінку і безсумнівно буде корисною всім, хто цікавиться історією науки і культури.

В. Ч. Бржеський, С. Ф. Подафедов

УДК 616—006
Пути воз
цессе. Кавец
УРСР, 1971, X

В работе
организма, ее
процесса. Анал
через реактивн
щие, сложивш
зается потенц
основное вним
ткани. Привод
спленином, ма
нами, полисах
описываются
ных с повыш
больных при
с полисахари
ференцирован
системы соед
воздействия
роста.

Библиог

УДК 612.6.02
Исследо
тин Н. И
304—309.

В Инст
основания пр
ти и трансп
гомотранспл
гое время. А
влинием А
транспланта
получен вир
валось пора
него трансп
два с полов
ногаметалоб
фракции. В
Библио

УДК 616—0

Специ
злакачества
АН УРСР, 1

Обсуж
ности ткане
цифических
чественного
истинные и
рака. Усло
ным сосущ
процессов
виях в ген
специфичес
субстрат з
бензпирен
выраженно
нуклеопрот
вития спон